

Алокація доходів населення як ключовий чинник визначення регіональної конкурентоспроможності

Проаналізовано вплив алокації (розподілу) грошових доходів населення регіонів на формування валового регіонального продукту.

In the article the influence of alocation (distribution) money profits of population of regions on forming of gross regional product was analysed.

Ключові слова: *регіональна конкурентоспроможність, сукупні ресурси населення, грошові доходи населення регіону, валовий регіональний продукт, алокаційна ефективність, коефіцієнт Пірсона.*

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність регіонів – процес взаємодії, суперництва, боротьби соціально-економічних систем регіонів щодо залучення й використання інформаційних, матеріальних, людських, фінансових та інших ресурсів з метою досягнення цілей регіонального розвитку [1]. Регіональну конкурентоспроможність, як більш широке поняття, розглядають через призму прагнення регіонів створити на своїй території максимально сприятливі умови для залучення капіталу й усіх видів ресурсів, а також як сучасну форму просторової взаємодії регіонів, кожен з яких може виступати як підприємець [2]. Отже, регіональна конкурентоспроможність може і не виходити за його межі, її можуть характеризувати конкурентні відносини в регіоні, проте не вище рівня регіону.

Питання визначення регіональної конкурентоспроможності стосуються не тільки реалізації продукції та послуг місцевих виробників, які суттєво впливають на її формування, а й діяльності стосовно вирішення проблем іншого характеру – політичних, соціальних, створення сприятливих регуляторних умов, надання певних преференцій тощо. Мотиваційною домінантою такої діяльності є потенціал регіональної конкурентоспроможності, яка акумулює в собі сконцентровані за

Кацедан А.В., аспірант кафедри економічної кібернетики, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

просторовою ознакою групи взаємозалежних чинників, що з одного боку конкурують між собою, але разом з тим і взаємодоповнюють один одного [3]. Основною характеристикою таких чинників є їх конкурентна стійкість на певному часовому відрізку, тобто здатність підтримувати в довгостроковому періоді власну індивідуальну конкурентоспроможність при використанні можливостей цього середовища [4].

Попри беззаперечний вплив конкурентоспроможності на життєдіяльність регіонів, дану проблему мало досліджено в аспекті впливу людського чинника на саму регіональну конкуренцію. До цього також спонукає активна конкурентна політика регіонів розвинених країн, доволі детально вивчена в цьому напрямку [5]. З іншого боку необхідність таких досліджень диктується динамічним розвитком великих вітчизняних міст, які завдяки створенню в них сприятливіших умов для бізнесу і проживання залучають значну частину людських ресурсів і їх доходів, що, зрештою має негативні наслідки для інших територій регіону, призводячи до поглиблення диспропорцій як всередині регіонів, так і між ними, а також зниження рівня та якості життя населення в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці приділяють значну увагу дослідженню методологічних, науково-теоретичних і прикладних проблем визначення регіональної конкурентоспроможності. Даній тематиці присвячено, зокрема, наукові розробки зарубіжних [5] та вітчизняних авторів [1, 4], особливо в аспекті дослідження впливу матеріальних та фінансових чинників на рівень регіональної конкурентоспроможності. В той же час спостерігається недостатня розробленість даної тематики в розрізі важливості оцінки людського чинника для дослідження регіональної конкурентоспроможності.

Мета статті. Метою даної статті є визначення рівня диференціації конкурентоспроможності в регіональному розрізі в контексті алокації доходів населення та їх впливу на регіональну конкуренцію.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено в [1], «окрім економічних чинників, регіональна конкурентоспроможність зумовлюється й соціальними, які є не менш важливими для цього виду конкуренції, адже вона є результатом коеволюції економічного і соціального, у результаті чого і виникають змагання за збереження і залучення ресурсів для задоволення потреб у різних сферах».

Крім того, в умовах глобальної конкуренції виокремлюються три окремих рівні конкурентоспроможності: продукції, технологій та новітніх організаційно-управлінських підходів. Найважливішим чинником, що їх детермінує, стає людський фактор. Відповідно, глобальна конкуренція «суттєво прискорила рух інтелектуальних ресурсів. І сьогодні перетікання та акумуляція інтелектуального капіталу через «викачування мозків» є визначальним фактором глобальної конкуренції. Ця конкуренція постійно посилюється і прискорюється, що є об'єктивною закономірністю і законом» [6].

Справедливо зазначено в [7], що сьогодні економічне зростання регіонів визначається набором місця проживання та діяльності творчих людей – власників того ж інтелектуального капіталу, а, отже, й локацією їх доходів. Якщо на початку століття науковці зосереджували увагу на підвищенні ієрархічного рівня конкуренції між людьми до глобальної конкуренції між мегаорганізаціями, то останнім часом вектор досліджень змінив свій напрям вбік локального (регіонального) та навіть індивідуального рівнів [6].

Тому в рамках визначення потенціалу регіональної конкурентоспроможності в даній статті пропонуємо дослідити вплив людського чинника в аспекті алокації доходів населення.

Алокація передбачає розподіл ресурсів між різними секторами і інституційними одиницями з метою синтезу в плані оцінювання їх руху і ефективності використання. При цьому може бути використаний термін “алокатійна ефективність”, тобто ефективна комбінація ресурсів системи, що орієнтована на зменшення її трансакційних витрат. Часто вживають поняття “алокатійних провалів”, тобто диференціації у розподілі ресурсів у системі [8].

Як було зазначено вище, одним з ключових чинників визначення регіональної конкурентоспроможності є людський фактор. Тому, на нашу думку, вкрай важливим для регіональної економіки є визначення такого поняття, як “ефективна алокація сукупних ресурсів населення”, оскільки саме вони разом із фінансовими ресурсами фірм є кровоносною системою регіонального економічного кругообігу. Для кількісної інтерпретації даного чинника використаємо показник грошових доходів населення, диференціація якого між різними соціальними групами в регіоні, як відомо, може бути як перешкодою, так і стимулом для його (регіону) соціально-економічного розвитку.

Україна належить до країн зі значними масштабами розшарування населення за доходами – за експертними оцінками значення коефіцієнта Джині перевищує 45 %, хоча в країнах Євросоюзу воно перебуває на рівні 20–25 % [9]. Основний внесок в загальну нерівність здійснює малочисельна група (5–15 % за різними оцінками) людей з високими доходами, що мають принципово іншу структуру споживання та відповідно якісно інший рівень споживання. Така крива розподілу доходів свідчить про відсутність чітко окресленої середньої групи, чії майнові та споживчі характеристики займали б середнє положення між надспоживанням та недоспоживанням.

Таким чином, політика вирівнювання доходів в Україні має серйозні проблеми і потребує кардинальної перебудови. Пошук шляхів до подолання негативних тенденцій є однією з найбільш актуальних проблем на сучасному етапі розвитку країни, коли назріла необхідність виправлення помилок перехідного періоду, зокрема, у сфері розподілу доходів населення [9].

Розвиток будь-якої складної системи завжди відбувається неоднорідно і в значній мірі залежить від розвитку елементів цієї системи. Соціально-економічний розвиток країни з великою чисельністю населення, швидкі темпи зростання в якій демонструють її підсистеми – регіони з найбільш сприятливими умовами для розвитку економіки, можна описати як складну слабоформалізовану систему.

Рівень економічного розвитку регіону має дуже великий вплив на матеріальний добробут населення, оскільки один із базових аспектів – рівень життя населення – має практично функціональний зв'язок з одного боку з його доходами, а з іншого боку формування й розвиток інших аспектів рівня життя визначається рівнем економічного розвитку та його напрямками.

Таким чином, ефективна алокація доходів населення регіональної економічної системи – це забезпечення такого її розвитку, фінансових відносин і процесів у ній, за яких створюються необхідні умови для ефективного використання консолідованих грошових ресурсів населення згідно стратегії розвитку національної економіки в цілому і регіонального сектора зокрема.

В Україні на сучасному етапі розвитку наявний ВРП у розрахунку на одного мешканця регіону має дуже сильну варіацію (від 97429 грн. у Києві до 14529 грн. у Чернівецькій області у 2012 р.), причому в багатьох регіонах

значну частку місцевих доходів становлять державні субсидії та субвенції. Відтак можна стверджувати, що така різниця в економічному розвитку (від 4,23 у 2000 р. до 6,71 разів у 2012 р. між регіонами за рівнем ВРП на одну особу) з одного боку неодмінно спричиняє відповідну просторову диференціацію доходів населення.

З іншого боку відмінність між регіонами за рівнем середньодушових грошових доходів населення є також значною: від 1432,617 грн. в Закарпатській області до 4392,408 грн. у м. Києві в 2012 р., тобто більше ніж в 3 рази. Тому, аналізуючи грошові доходи населення, особливу увагу звернемо на їх просторову (регіональну) диференціацію в аспекті їх впливу на економічний розвиток регіонів.

З цією метою розраховано коефіцієнт Пірсона, який дозволив визначити рівень взаємозв'язку між показниками наявного ВРП у розрахунку на одного мешканця до середньодушових грошових доходів населення (СДГД). Вихідні дані наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта Пірсона*

Регіон	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.									СДГД населення України, грн./міс.								
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
АР Крим	193 7	6460	1057 4	1389 8	1393 3	1650 7	1946 7	2267 5	24154	109,1 8	406,1 4	709,24	986,07	1079,3 9	1290,0 0	1519,2 5	1729,2 5	1826,6 6
Вінницька	210 4	5966	9159	1206 1	1214 5	1433 2	1776 8	2025 3	21764	82,25	382,7 9	605,02	954,59	935,20	1334,8 3	1590,9 0	1811,2 4	1892,8 8
Волинська	207 7	6285	9711	1234 0	1179 6	1391 6	1699 3	1924 9	20378	73,25	310,7 3	456,67	669,15	721,87	1192,6 6	1388,1 4	1567,2 4	1624,2 3
Дніпропетровська	356 2	1190 9	2086 8	3091 8	2773 7	3470 9	4206 8	4465 0	49425	111,1 9	460,6 2	747,81	1023,8 1	1097,5 3	1728,2 8	2025,2 0	2397,6 3	2495,0 3
Донецька	350 9	1249 0	2019 7	2602 8	2313 7	2898 6	3644 6	3890 7	42015	118,6 6	490,2 6	808,69	1146,5 6	1118,1 8	1776,4 4	2074,1 9	2444,7 2	2498,4 5
Житомирська	198 7	5554	8485	1154 5	1141 9	1461 6	1718 4	1955 1	21344	90,71	396,4 5	618,38	852,61	974,54	1314,6 6	1559,7 0	1774,0 0	1787,6 8
Закарпатська	167 7	5373	8452	1062 6	1008 1	1227 8	1445 5	1708 8	17850	93,86	394,5 4	625,93	881,87	856,10	1058,3 0	1250,2 0	1432,6 2	1491,5 2
Запорізька	379 5	1068 3	1802 2	2323 2	2061 4	2365 7	2756 7	3065 6	31880	128,8 5	446,2 9	685,80	935,57	1019,6 5	1685,1 2	1973,7 4	2258,9 7	2372,8 3
Івано-Франківська	214 2	6916	1005 5	1294 0	1248 5	1481 4	1938 6	2337 9	24339	94,14	388,2 7	578,14	891,53	887,01	1250,7 8	1477,7 2	1679,0 3	1747,0 5
Київська	325 5	8673	1503 3	2059 3	2176 9	2614 0	3442 0	4048 3	43717	113,0 7	435,1 5	672,97	1021,4 9	1034,1 7	1626,1 6	1876,6 8	2211,8 1	2230,5 3
Кіровоградська	186 0	6394	9546	1351 5	1309 6	1553 3	1991 8	2208 2	24048	101,7 5	348,1 8	567,69	743,97	900,23	1284,8 1	1503,2 7	1712,8 1	1781,4 0
Луганська	243 9	8131	1362 8	1833 8	1656 2	1978 8	2506 7	2595 0	28391	99,41	452,1 6	673,92	1005,5 2	1069,2 8	1487,5 0	1739,9 9	2002,0 1	2098,7 9
Львівська	215 9	6657	1091 5	1390 2	1409 3	1635 3	2049 0	2438 7	25628	93,44	388,8 4	608,29	869,91	910,52	1376,1 5	1600,3 7	1832,6 9	1885,2 4
Миколаївська	256 3	7801	1222 7	1617 5	1705 0	2027 6	2340 2	2483 8	27791	91,21	532,1 5	656,23	1040,6 2	1101,5 4	1416,1 2	1670,0 6	1906,5 0	1974,0 5
Одеська	282 8	8619	1382 7	1963 8	2034 1	2254 4	2574 8	2707 0	30203	106,4 4	454,6 7	667,53	911,77	1062,2 2	1356,2 7	1594,5 8	1852,0 3	2090,1 8
Полтавська	342 3	1157 4	1850 0	2247 6	2233 7	2965 2	3524 6	3842 4	42297	97,47	423,6 5	634,60	847,21	882,45	1499,2 4	1743,1 2	2002,2 7	2079,8 6
Рівненська	211 8	6269	9695	1221 7	1169 9	1378 5	1673 5	1886 0	19978	81,51	358,2 9	545,20	778,75	794,19	1219,1 5	1443,8 5	1540,9 8	1725,9 0

Сумська	263 1	6497	1024 9	1362 2	1363 1	1571 1	1980 0	2172 2	23587	79,67	384,8 1	588,80	848,21	845,02	1406,2 9	1632,7 4	1881,8 6	1916,1 3
Тернопільська	160 5	4603	7510	9688	1024 0	1171 3	1505 5	1664 4	18133	80,97	335,8 5	523,96	732,21	770,82	1152,0 2	1362,6 1	1546,7 2	1583,0 5
Харківська	279 9	9025	1564 5	2129 4	2122 8	2363 9	2796 6	2997 2	32697	105,2 4	468,9 2	740,79	1023,8 8	1037,0 8	1537,5 4	1815,6 5	2072,5 0	2185,5 8
Херсонська	192 5	5713	8122	1194 4	1225 6	1434 6	1699 0	1791 0	20211	103,7 9	431,0 0	669,89	903,10	860,15	1240,1 4	1471,1 9	1661,6 6	1778,7 2
Хмельницька	202 8	5764	9100	1193 2	1178 0	1360 2	1726 0	1992 0	21123	83,08	370,6 9	604,51	818,82	962,16	1315,0 8	1561,5 2	1799,2 2	1869,3 9
Черкаська	220 3	6681	1033 1	1458 1	1439 3	1732 5	2108 2	2455 8	26402	97,36	420,0 6	678,40	893,17	949,70	1314,1 0	1520,5 3	1726,4 9	1789,7 8
Чернівецька	141 1	4654	7369	9771	9383	1093 9	1322 8	1452 9	15643	75,35	369,1 5	605,89	827,32	982,53	1125,2 8	1332,7 1	1508,9 6	1561,7 4
Чернігівська	240 7	6474	1008 1	1321 3	1312 1	1540 6	1935 7	2209 6	23625	92,05	369,1 0	621,62	839,60	922,98	1385,4 2	1622,0 8	1897,4 7	1963,9 3
Київ	596 5	2878 0	4979 5	6159 2	6108 8	7042 4	7972 9	9742 9	10020 1	166,3 6	657,9 4	1102,9 6	1626,5 7	1671,1 1	3084,3 9	3548,0 6	4392,4 1	4410,3 8
Севастополь	168 2	7452	1296 1	1659 2	1696 6	2045 5	2456 4	2587 2	28764	151,5 9	533,7 3	884,06	1182,6 7	1267,4 8	1423,1 9	1659,8 8	1932,1 7	2188,5 0
максимум	596 5	2878 0	4979 5	6159 2	6108 8	7042 4	7972 9	9742 9	10020 1	166,3 6	657,9 4	1102,9 6	1626,5 7	1671,1 1	3084,3 9	3548,0 6	4392,4 1	4410,3 8
мінімум	141 1	4603	7369	9688	9383	1093 9	1322 8	1452 9	15643	73,25	310,7 3	456,67	669,15	721,87	1058,3 0	1250,2 0	1432,6 2	1491,5 2
відхилення, разів	4,23	6,25	6,76	6,36	6,51	6,44	6,03	6,71	6,41	2,27	2,12	2,42	2,43	2,31	2,91	2,84	3,07	2,96

* розроблено автором на основі [10]

Беручи до уваги значення коефіцієнта кореляції Пірсона, можна стверджувати, що рівень взаємозв'язку між аналізованими показниками мав тенденцію до зростання в динаміці (рис. 1): від 65,7 % у 2000 р. до 96,7 % у 2013 р. Тобто величина грошових доходів населення справляє істотний вплив на формування валового регіонального продукту.

Рис. 1. Значення коефіцієнта Пірсона*

* розроблено автором

Причому, оскільки в обох показниках усунуто вплив чисельності населення окремих регіонів (взято до уваги ВРП та СДГД на одну особу), то можна стверджувати, що ефективність алокації, тобто розподілу грошових доходів дійсно можна розглядати як один з основоположних чинників визначення регіональної конкурентоспроможності.

На рис. 1 також відображено лінію тренду – степеневу функцію – яка найкраще описує зростання даної залежності між обраними показниками в динаміці. Так, з достовірністю 85,75 % досліджуваний рівень взаємозв'язку між показниками наявного ВРП у розрахунку на одного мешканця та середньодушових грошових доходів населення буде наближатись до 1 в найближчій перспективі (2014-2015 рр.). Іншими словами, як засвідчують дослідження, присвячені глобальній конкурентоспроможності, найважливішим чинником, що де-

термінує її рівень, а виходячи з проведених розрахунків, і рівень регіональної конкуренції, стає людський чинник.

Висновки. Таким чином, на основі здійсненого дослідження можна стверджувати, що недооцінка впливу людського фактора на регіональну конкурентоспроможність є ключовою, хоча й не єдиною причиною розриву в розвитку між Україною в цілому та іншими країнами. Перетворення України на державу з демократичною системою, громадянським суспільством і соціально-орієнтованою регіональною ринковою економікою вимагає, щоб влада на всіх рівнях (особливо на регіональному) визнала, що людський розвиток є як кінцевою, так і ключовою метою. Таким чином, видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист варто розглядати не просто як «витрачання» бюджетних коштів, але й як соціальні інвестиції (особливо у поєднанні з необхідними соціальними реформами), які могли б суттєво і тривало вплинути на розвиток регіонів зокрема та України в цілому.

Більше того, увагу варто зосередити не стільки на регулярному наданні допомоги малозабезпеченим групам населення, скільки на заохоченні їх особистого розвитку, посиленню їх ролі в регіональному суспільстві та розширенні їх можливостей щодо вибору свого майбутнього, водночас дбаючи, щоб вони брали на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію. Люди стають епіцентром людського прогресу, тому що людський розвиток є не лише ключовою метою, але й найбільш важливою детермінантою і чинником регіональної конкуренції.

Як показало проведене дослідження, в динаміці цей взаємозв'язок має тенденцію до зростання, в тому числі і в українських реаліях. Подальші дослідження впливу людського чинника на регіональну конкурентоспроможність спрямовані на доповнення ним гравітаційної моделі потенціалу регіональної конкурентоспроможності [2], маючи на меті краще прогнозування наслідків реалізації управлінських рішень та розроблення ефективних механізмів регіонального розвитку.

Література

1. Дегтярьова І.О. Регіональна конкуренція: сутність, еволюційна зумовленість і тенденції розвитку / І.О. Дегтярьова // Актуальні проблеми державного управління. – № 2 (40). – 2011. – С. 30-36.
2. Благун І.С. Просторова інтерпретація потенціалу регіональної конкурентоспроможності на основі гравітаційної моделі / І.С. Благун, Л.І. Дмитришин, А.В. Кацедан // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8 (158). – С. 411-418.
3. Благун І.С. Моделювання взаємозв'язків чинників регіональної конкурентоспроможності з її потенціалом розвитку / І.С. Благун, А.В. Кацедан // Проблеми економіки. – 2014. – № . – С. 21-29.
4. Дробенко Г.О. Стратегічне планування розвитку територіальних громад / Г.О. Дробенко, Р.Л. Брусак, Ю.І. Свірський. – Львів: В-во “СПОЛОМ”, 2001. – 356 с.
5. Regional Competition / P.W.J. Batey, P. Friedrich (Eds.), Springer, 2000. <http://link.springer.com/book/10.1007/978-3-662-04234-2>.
6. Білорус О. Новий тоталітаризм глобальних корпорацій - зростаюча загроза безпеці розвитку у XXI столітті / О. Білорус. – Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20040901&n=9&y=2004>
7. Опеньков М. Креативность места / М. Опеньков. – Режим доступу: <http://www.dvinaland.ru/culture/site/Publications/EoC/EoC2007-2/04.pdf>
8. Большой экономический словарь / [под. ред. А. Н. Азрилиана]. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
9. Дмитришин Л.І. Дослідження диференціації доходів населення в просторово-структурному вимірі / Л.І. Дмитришин, А.В. Кацедан // Інституціональний вектор економічного розвитку. – 2013. – Вип. 6 (1). – С. 52–59.